

MANYE

Fordítástudományi
Kutatások II.

Absztraktfüzet

2022. május 27.

BARNA LÁSZLÓ

E-mail: metalepszis@gmail.com

Miskolci Egyetem, BTK, MFI, Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

KULTÚRATUDOMÁNYI SZEMLÉLET A FORDÍTÁSTUDOMÁNYBAN

Kulcsszavak: *kulturális fordítástudomány, műfordítás, ekvivalencia, kulturális mintázat, kulturális transzfer*

A 70-es évektől a nemzetközi fordítástudományi diskurzusban egyre növekvő igény mutatkozott arra, hogy az addig alkalmazott nyelvészeti diszciplína kultúratudományos kérdésekre is választ adhasson. A hazai kontextusban – kevés kivétellel – csak az elmúlt évtizedben került előtérbe a kultúratudományos szemlélet a fordításelemzésben. Előadásomban a kulturális fordítástudomány szempontrendszerét járom körül, miközben azt is bemutatom, hogy a szépirodalmi szövegek fordítása a szakfordításhoz képest milyen fordítói kompetenciákat igényel. A hazai fordításoktatás képzési hálóterveiben a többi közt olyan, az eminens szövegek fordítását, azaz a kulturális fordítástudományt érintő oktatott tárgyak szerepelnek, mint „A műfordítás alapkérdései”, a „Fordítás és kulturális transzfer” és az „Interkulturális kommunikáció”. A fordításoktatási képzések tematikáinak jóval tekintélyesebb része csekély átfedéssel kifejezetten a fordítástudomány nyelvészeti aspektusaira, terminusaira és a szakszövegek fordításának a módszereire terjed ki, hiszen a fordítóképzésen végzett hallgatók a munkaerőpiaci viszonyok miatt leginkább ismeretterjesztő vagy szakszövegekkel találkoznak. Ezen okból nem volna célravezető számonkérni a hazai fordítóképzéseken az előbbi aszimmetriát, de azt gondolom, fontos reflektálttá tenni a hallgatókban a különböző kulturális mintázatokat, a kulturális beágyazottságot és láthatóvá tenni a műfordítási mechanizmusok összetettségét, a nyelvi elemek konnotációs horizontjait. Mindezt – minden elfogultság nélkül – a 20. század talán legjelentősebb műfordítójának, Szabó Lőrincnek a prózafordítói munkásságából merített példákkal illusztrálom

Irodalom:

Barna, L. 2020. Interpretational Approaches to the Translation of Literary Works. *Szellem és tudomány*. 17–27.

Barna L. 2017. Műfordítás, egyezkedés, közérthetőség. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* XII. évf., 1. sz., 57–66.

Kappanyos A. 2015. *Bajusz bögre: lefordítatlan. Műfordítás, adaptáció, kulturális transzfer*, Budapest: Balassi.

Kappanyos A. 2021. *Túl a sövényen*, Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont.

BESZNYÁK RITA

E-mail: beszrita@gmail.com

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

TOLMÁCSOLÁSI GYAKORLÓSZÖVEGEK GRADUÁLÁSA KORPUSZNYELVÉSZETI ESZKÖZÖK SEGÍTSÉGÉVEL

Kulcsszavak: *tolmácsolás, gyakorlóbeszéd, graduálás, szövegnehézség, korpusz-nyelvészet*

Számos olyan szövegen belüli és kívüli tényező van, amely növelheti egy beszéd nehézségi fokát tolmácsolási szempontból. A tolmácsolás során ezek tudatosítását és a célirányosan alkalmazható megküzdési stratégiák fejlesztését szolgálja a tolmácsoláson vett gyakorlóbeszéd graduálása, azaz a nehézségi szint fokozatos növelése. Az oktatóknak számos szempontot kell mérlegelniük a gyakorlóbeszéd nehézségi fokának meghatározásakor, melynek során részben a vonatkozó szakirodalomra (Alexieva 1999, G. Láng 2002, Setton és Dawrant 2016), részben saját gyakorlati tapasztalataikra támaszkodnak. Előadásomban azt kívánom bemutatni, hogy bizonyos mértékig ezen a területen is segítségünkre lehetnek a korpusznyelvészeti elemzéshez használt eszközök, különös tekintettel a Coh-Metrix szövegnehézség-elemző szoftverre és az Oxford Text Checker lexikai elemző programra. Az Európai Bizottság tolmácsolási szolgálatának beszédgyűjteményéből összeállított korpusz elemzése alapján célozom egyrészt (1) annak vizsgálatára, hogy az analitikus, korpusznyelvészeti elemzés során nyert mutatók mennyiben támasztják alá a Speech Repositorynál alkalmazott szövegnehézség-besorolási kategóriákat, másrészt (2) annak feltérképezésére, hogy a korpusznyelvészeti lexikai elemzés segíthet-e előzetesen beazonosítani a feltételezhető tolmácsolási csapdákat (Gile 1995). Az eredmények bemutatásánál kitérek arra is, hogy milyen korpusznyelvészeti eszközökkel is megerősíthető eltérések, esetleges aszimmetriák tapasztalhatók a konsekutív és a szinkrontolmácsolási gyakorlóbeszéd nehézségét befolyásoló tényezők között.

Irodalom:

- Alexieva, B. 1999. Understanding the source language text in simultaneous interpreting. *The Interpreters' Newsletter*. No. 9. 45-59
- G. Láng Zs. 2002. *Tolmácsolás felsőfokon. A hivatásos tolmácsok képzéséről*. Budapest: Scholastica.
- Gile, D. 1995. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam: Benjamins.
- Setton, R., Dawrant, A. 2016. *Conference Interpreting. Complete Course*. Amsterdam: Benjamins.

GÖTZ ANDREA

E-mail: drgoetz.a@gmail.com

Károli Gáspár Református Egyetem, Angol Nyelvészeti Tanszék

HALLGATÓI UTÓSZERKESZTÉS ÉS GÉPI FORDÍTÁSSAL TÁMOGATOTT FORDÍTÁS

Kulcsszavak: *gépi fordítással támogatott fordítás, utószervezés, hallgatói utószervezés, fordításoktatás, humán fordítás, gépi fordítás*

Mára a gépi fordított szövegek utószervezése alapvető készséggé vált, amellyel minden fordítónak rendelkeznie kell. Az Európai Unió Bizottságának szervezésében megrendezett Translating Europe Forum 2021 fordításoktatással foglalkozó panelbeszélgetésében a résztvevők 61%-a az utószervezést jelölte meg mint azt a legfontosabb készséget, amelyre a fordítókat képezni kell. A jelen viszonyok között fordítók többé már nem sokéves tapasztalat után kezdenek el utószervezni, így már a tanuló fordítóknak is közel egy időben kell elsajátítaniuk az emberi fordítás és utószervezés technikáit. Ez a piaci elvárás pedig nagy feladatot ró az oktatókra és a hallgatókra egyaránt. A jelen előadás a gépi fordítással támogatott fordítás hatását és hallgatói utószervezést vizsgálja olyan hallgatók körében, akik a gépi és a humán fordítással egy időben ismerkedtek meg. A feltáró jellegű kutatás célja felmérni, hogy megfelel-e a gépi fordítással támogatott fordítás oktatása az utószervezés képességének fejlesztésére is, vagyis lehet-e érdemben a két készséget párhuzamosan fejleszteni. A kutatás anyagát egy rövid angol szakszöveg (használati utasítás/termékleírás, 7 szegmens, 616 karakter) a DeepL fordítómotorral készített magyar nyelvű gépi fordításának utószervezése képezi. A hallgatók egy csoportja a szöveget utószervezi, a másik gépi fordítás támogatásával fordítja. Korábbi kutatásom szerint (Götz 2022) a hallgatók igen toleránsak az interferenciával és a terminológiai inkonzisztenciával szemben, amelyet a gépi fordítás jó minősége okoz. Az elemzések értékelik és összevetik a hallgatói beavatkozások helyességét és tárgyát az utószervezés és a gépi fordítással támogatott fordítás során. Az eredmények szerint mindkét csoport hasonló hibákat ejt, azonban máshogyan viszonyul hozzájuk a humán és utószervezett szövegek elvárt minősége szerint. Ennek alapján az utószervezés és a gépi fordítással támogatott fordítás készsége fejleszthető párhuzamosan a kétféle fordítás nehézségeinek és céljának hangsúlyozása mellett.

Irodalom:

Götz A. 2022. A hallgatói utószervezés tanulságai. In: Fordulatok a fordítástörténetben Cicerótól a CAT-ig. Absztraktfüzet. Miskolc: Miskolci Egyetem. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32940.95365>

GULYÁS ADRIENN

E-mail: adrienn.gulyas@gmail.com

Nemzeti Közszerológálati Egyetem

KLASSZIKUS PRÓZAI MŰVEK ÚJ FORDÍTÁSAI 2000 ÉS 2020 KÖZÖTT

Kulcsszavak: *klasszikus regények, újrafordítás, nyelvi dominancia, műfordítók státusza, nemek aránya*

A klasszikus művek új fordításainak finanszírozása a kompetitív, sokszereplős magyar kiadói piacon szinte luxusnak számít. A 2000-es években mégis számos klasszikus szerző (Salinger, Kerouac, Proust, Tolsztoj) jelent meg magyarul új fordításban. Az előadás, az OSZK katalógusának adatai alapján, Magyarországon működő kiadóknál 2000 és 2020 között megjelent próza- és drámafordításokat tartalmazó korpusz segítségével mutatja be, milyen forrásnyelvekből, milyen arányban születtek új fordítások, és ezeket mely kiadók adták ki, és kik fordították újra. Az elemzés tíz-tíz, klasszikusnak számító amerikai, brit, francia, német és orosz szerző regényeinek fordításaira terjed ki. Az eredmények alapján 2000 és 2020 között új regényfordítások legnagyobb számban és arányban angol nyelvből születtek (15 amerikai, 33 brit angol regény), ezt követi a francia, a német és az orosz, 15, 10 és három új fordítással. A fordításokat megjelentető kiadók között leggyakrabban az Európa, az Ulpius, a Cartaphilus és a Helikon neve szerepel. A fordítók zöme ötven év feletti nő vagy férfi, és a nem ifjúsági, nem romantikus regények esetében kétharmad-negyötöd arányban, nagy fordítói múlttal rendelkező férfi. Az ifjúsági irodalom és a romantikus (Austen, Brontë) regények esetében a nemek aránya fordított és több a fiatal fordító is.

Irodalom:

- Casanova, P. 2002. Consécration et accumulation de capital littéraire. La traduction comme échange inégal. *Actes de la recherche en sciences sociales*. 144. 7–20.
- Heilbron, J., Sapiro, G. 2014. Outline for a sociology of translation. Current issues and future prospects. In: Wolf, M., Fukari A. (eds) *Constructing a Sociology of Translation*. John Benjamins. 93–107.
- Kalinowski, I. 2002. La vocation au travail de traduction. *Actes de la recherche en sciences sociales* 144. 47–54.
- Koskinen, K., Paloposki, O. 2010. Retranslation. In: Gambier Y, Doorslaer, L. van (eds) *Handbook of Translation Studies* 1. John Benjamins. 294–298

KLAUDY KINGA

ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék

E-mail: klaudy.kinga@btk.elte.hu

A PÁRHUZAMOS SZERKESZTÉS KOHÉZIÓS SZEREPÉNEK MEGŐRZÉSE EMBERI ÉS GÉPI FORDÍTÁSOKBAN

Az előadás első részében azt vizsgálom, hogy egy önkéntes fordító és egy önkéntes lektor hogyan ismeri fel fokozatosan a párhuzamos szerkezetek szerepét a szövegkohézió megteremtésében. A szövegkohéziót a szövegtanban szokásos értelemben használom: a mondatok közötti nyílt, felszíni lexikai vagy szintaktikai összefüggést értem rajta, amely biztosítja a mondatok szöveggé szerveződését. A szakirodalomban a szöveg kohéziós eszközei között elsősorban a referencia, a helyettesítés, a kihagyás és a kötőszók, valamint a lexikai ismétlés szerepel (Halliday és Hasan 1974, Károly 2007, 2014), a párhuzamos szerkesztésről ritkábban esik szó.

A vizsgált szöveg egyoldalú (2500 leütéses) angol nyelvű felhívás a tudományos kutatások soknyelvűségének védelmére, a nemzeti nyelven folyó tudományos kutatások támogatására és nemzetközi terjesztésére. A felhívást Finnországban fogalmazták meg, a címe *Helsinki Initiative on Multilingualism in Scholarly Communication* (<https://www.helsinki-initiative.org>). Most már a magyar nyelven is elérhető az interneten *Helsinki Kezdeményezés a Többnyelvű Tudományos Kommunikációért* címen (#InAllLanguages).

A második részben azt vizsgálom, hogy általában a fordítók mennyire tudatosítják a párhuzamos szerkezetek kohéziós szerepét. Megkértem doktorandusz hallgatóimat, hogy kutatási célból fordítsák le nekem a szöveget. Tizenhét fordítást kaptam vissza a hallgatóktól, természetesen nem név szerint, hanem sorszámokkal fogok hivatkozni a fordítókra. A fordítók az ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Programjának aktív és végzett hallgatói voltak, akik általában különböző nyelvszakokon végeztek, de mindegyiknek jó az angol nyelvtudása, mert ebben a doktori programban az angol nyelv ismerete a bekerülés egyik feltétele. Többen közülük rendszeresen vállalnak fordítói feladatokat, de nem ebből élnek, tehát nem tarthatók hivatásos fordítóknak. Megértési nehézséget a szöveg egyik fordítónak sem jelentett, félrefordítás egyik szövegben sem volt, kizárólag a magyar nyelvi megformálás különbségeit fogom vizsgálni. A hallgatói fordítások vizsgálata után fogom megnézni, hogy a Google fordító és DeepL hogyan birkózott meg a feladattal.

Irodalom:

Halliday, M.A.K., Hasan, R. 1974. *Cohesion in English*. London: Longman.

Károly K. 2007. *Szövegtan és fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Károly K. 2014. *Szövegkohézió a fordításban*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Klaudy K. 2021. A párhuzamos szerkesztés megőrzése a fordításban mint kohézióteremtő eszköz. In: Nagy S.I. (ed.) *A nyelvtudomány aktuális kérdései. Tanulmányok Nyomárkay István emlékére*. Budapest. Modern Filológiai Társaság. 273–281.

Források

Helsinki Initiative on Multilingualism in Scholarly Communication

<https://www.helsinki-initiative.org>. Letöltve 2021. 12. 07.

Helsinki Kezdeményezés a Többnyelvű Tudományos Kommunikációért

<https://www.helsinki-initiative.org>. #InAllLanguages. Letöltve 2021. 12. 07.

MALACZKOV SZILVIA

E-mail: malaczkov.szilvia@uni-bge.hu

Budapesti Gazdasági Egyetem

**AZ ÖNKÉNTES FORDÍTÁS JELENE ÉS JÖVŐJE:
A MAGYAR TED FORDÍTÓK PROFILJA**

Kulcsszavak: önkéntes fordítás, feliratozás, fordítói profil, motiváció, minőség

A technológiai fejlődés lehetővé tette a 21. században az önkéntes fordítók megjelenését az online térben. Az önkéntes fordítók nemcsak saját maguk, illetve adott közösségek számára fordítanak, hanem kihasználják a cégek által nyújtott fordítási lehetőségeket is, amelyek a *crowdsourcing* modellre épülnek. A fordítástudomány is felfigyelt a nem hivatásos fordítók tevékenységére, és kutatni kezdték ezen fordítók motivációját, a közösség összetételét, az általuk használt technológiai hátteret, az újító fordítási megoldásokat és a fordítások minőségét is az etikai kérdéseken túl. A szociológiai kutatások a fordítástudományban (Chesterman 2009) ráirányították a figyelmet az egész fordítási eseményre (Chesterman 2013), amelynek szerves részét képezi a fordítói profilalkotás. Ez az előadás az online közösségi közreműködésen alapuló (*translation crowdsourcing*, Jiménez-Crespo 2017) magyar TED fordítói közösség profilját mutatja be. A tagok által kitöltött online kérdőív feltérképezi a fordítók végzettségét, fordítási tapasztalatát, motivációjukat és a fordítások minőségéről alkotott véleményüket a szociodemográfiai adatok mellett. Az eredmények rávilágítanak a csoport vegyes összetételére, azaz hivatásos és nem hivatásos, tapasztalt és kezdő fordítók is a csoport tagjai, akiket azonban közös irányelvek és célok vezérelnek. A fordítást intellektuális kihívásként élik meg, amely során gyakorolhatják az idegen nyelvüket és az anyanyelvüket is. Összevetve az eredményeket az önkéntes fordítók (Cámara de la Fuente 2015) és a filmfordítók (Pavesi és Perego 2006) között végzett hasonló kutatásokkal, számos hasonlóságot találunk pl. a fordítási tapasztalat és az informális tanulási környezet megítélésében, valamint a hivatásos és nem hivatásos fordítók eltérő motivációi között is. Összességében elmondható, hogy az önkéntes fordítási platformok használata a fordítóképzésben elősegítheti a fordítási folyamat egészének megismerését (pl. kapcsolattartás a fordítási projektben résztvevőkkel, egyeztetés a lektorokkal) és lehetőséget nyújt a kezdő hivatásos fordítók számára a tapasztalatszerzésre, illetve fordítási portfólió összeállítására.

Irodalom:

- Cámara de la Fuente, L. 2015. Motivation to collaboration in TED Open Translation Project. *International Journal of Web Based Communities*, Vol. 11. No. 2. 210–229.
- Chesterman, A. 2009. The Name and Nature of Translator Studies. *HERMES - Journal of Language and Communication in Business*. Vol. 22. No. 42. 13–22.
- Chesterman, A. 2013. Models of what processes. *Translation and Interpreting Studies* Vol. 8. No. 2. 155–168. Reprinted in Chesterman, A. 2014. *Reflections on translation theory. Selected papers 1993–2014*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 331–343.
- Jiménez-Crespo, M. A. 2017. *Crowdsourcing and Online Collaborative Translations: Expanding the Limits of Translation Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Pavesi, M., Perego, E. 2006. Profiling Film Translators in Italy: A Preliminary Analysis. *The Journal of Specialised Translation* Issue 6.

MIKLÓDY DÓRA

E-mail: dora@miklody.hu

Miskolci Egyetem

**HARRIET BEECHER-STOVE *UNCLE TOM'S CABIN* MAGYAR FORDÍTÁSAINAK
ÖSSZEHASONLÍTÁSA A RABSZOLGASÁG ÁBRÁZOLÁSÁNAK
SZEMPONTJÁBÓL**

Kulcsszavak: *Tamás bátya kunyhója, ekvivalenciaszintek, átváltási műveletek, fordítástudomány, irodalomtudomány*

Harriet Beecher-Stove *Uncle Tom's Cabin* című regénye 1852. évi megjelenését követően a Bibliát megközelítő példányszámban fogyott angol nyelven (DiMaggio 2014). A könyv híre Magyarországra is hamar eljutott, Irinyi fordításában már 1853-ban megjelent. Míg ebből a fordításból a Bach-korszak ideológiája miatt kellett szövegrészeket kihagyni (Dörgő 1999), addig a későbbiekben például a hitéletre vonatkozó leírások maradtak ki. Előadásomban viszont arra kívánok kitérni, hogy a rabszolgaság ábrázolásával kapcsolatos nyelvi megoldások (pl. tárgyiasítás), illetve a rasszjelölések mily módon változtak a magyar fordításokban az elmúlt közel 150 év alatt. Módosul-e a forrás- és célnyelvi terminusok közötti ekvivalencia, az angol forrásnyelven a személyeknek az egyszerűbben kivitelezhető tárgyiasítását a magyar nyelvben nem létező nyelvtani nemek hiánya következtében hogyan oldották meg a fordítók. Ehhez az ekvivalenciaszintek (Catford 1965; Nida 1964), valamint az átváltási műveletek (Klaudy 1991) vizsgálatát kívánom elvégezni.

Irodalom:

Catford, J. C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation*. London: OUP.

DiMaggio, K. 2014. Uncle Tom's Cabin: Global Best Seller, Anti-slave Narrative, Imperialist Agenda. *Global Studies Journal*. Vol.7. No.1. 15–23.

Dörgő, T. 1999. A Tamás bátya kunyhója fogadtatása Magyarországon. *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1 / 2. sz.

Klaudy K. 1991. *Átváltási műveletek a fordításban*. Budapest: Külkereskedelmi Főiskola.

Nida, E. 1964. *Toward a Science of Translating: with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: Brill.

LÁNCOS PETRA LEA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

E-mail: lancos.petra.lea@jak.ppke.hu

TOLMÁCSOLÁS A BÜNTETŐELJÁRÁS ÉS A FEGYVERES KONFLIKTUS METSZETÉBEN: AZ ICC TOLMÁCSOLÁS SAJÁTOSSÁGAI

Kulcsszavak: *Bírósági tolmácsolás, humanitárius tolmácsolás, nemzetközi büntetőbírósági tolmácsolás*

Gamal úgy határozza meg a bírósági tolmácsolást, mint az ügyfél számára a bíróságon nyújtott nyelvi közvetítést, mely ritkábban szinkron-, de elsősorban liaison- vagy fülbesúgásos tolmácsolással történik (Gamal 2009). A bírósági tolmácsolás a közösségi tolmácsolás kategóriájába tartozik, melyre jellemző a résztvevők közötti aszimmetrikus hatalmi viszony, mely a laikus vádlott fizikai és nyelvi kiszolgáltatottságában egyaránt megjelenik. A bírósági tolmács jellemzően nem rendelkezik jogi végzettséggel. A nemzetközi büntetőbírósági tolmácsolás helyszíne mára szinte kizárólag a hágai székhelyű Nemzetközi Büntetőbíróság, ahol elsősorban szikrontolmácsolással zajlik a nyelvi közvetítés, (Alsamara, Abbaci és Ghazi 2021; Namakula 2014; Schweda Nicholson 2010). A humanitárius tolmácsolás fegyveres konfliktusok kontextusában zajlik, jellemzően fegyveres erők tagjai, valamint a műveleti területen tartózkodó személyek között, liaison módszerrel (House 2014). Habár erre a tolmácsolási helyzetre is jellemző az aszimmetrikus hatalmi helyzet, a résztvevők, beleértve a tolmácsot is, jellemzően laikusok, sem jogi, sem tolmácsolási végzettséggel nem rendelkeznek. Az előadás célja, hogy a szakirodalom alapján elhatárolja egymástól a bírósági, humanitárius és nemzetközi bírósági tolmácsolás kategóriáit.

Irodalom:

- Alsamara, T., Abbaci, A., Ghazi, F. 2021. The Translation before the International Criminal Justice between right and obligation. *Psychology and Education* Vol. 58. No. 5. 1551–1557.
- House, J. 2014. Introduction. In: House, J. (ed.). *Translation: A Multidisciplinary Approach*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Namakula, C. S. 2014. *Language and the Right to Fair Hearing in International Criminal Trials*. Cham: Springer.
- Schweda Nicholson, N. 2021. Interpreting at the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY). *The Translator as Mediator of Cultures* Vol. 3. 37–52.

ROBIN EDINA és SEIDL-PÉCH OLÍVIA

ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék, BME GTK Idegen Nyelvi Központ

E-mail: robin.edina@btk.elte.hu E-mail: seidl-pech.olivia@gtk.bme.hu

ÚJ KÉRDÉSEK A KORPUSZALAPÚ FORDÍTÁSKUTATÁSBAN

Kulcsszavak: *digitalizáció, humán fordító, korpusznyelvészet, korpuszalapú fordításkutatás, számítógéppel támogatott fordítás*

A fordítási univerzálék vizsgálatával előtérbe kerülő korpusznyelvészeti megközelítés az utóbbi évtizedek egyik legjelentősebb és legtermékenyebb kutatási paradigmájává vált (Baker 1995, 1996; Seidl-Péché 2020: 79) a fordításkutatásban, így születhetett meg a korpuszalapú fordítástudomány. A technika fejlődése és az egyre modernebb eszközök lendületet adtak a korpuszalapú vizsgálatoknak a nemzetközi szinten és a magyarországi fordításkutatók körében egyaránt. A digitalizáció azonban nem csupán a kutatási eszközök gyors fejlődését hozta magával, hanem magának a fordítási folyamatnak és a fordító szerepének átformálását is. A számítógéppel támogatott fordítási környezet (*augmented translation environment*) és a gépi fordítás (*machine translation*) olyan mértékben alakította át és alakítja tovább magát a fordítási tevékenységet, hogy kérdésessé vált, vajon milyen mértékben beszélhetünk még humán fordítóról, fordítási műveletekről és fordítási szövegsajátosságokról. A jelen előadás a növekvő digitalizáció fényében tekinti át a korpuszépítés és a korpuszalapú fordításkutatás jellemzőit, kihívásait és jövőbeni irányait.

Irodalom:

- Baker, M. 1995. Corpora in Translation Studies. An Overview and Suggestion for Future Research. *Target* Vol. 7. No. 2. 223–245.
- Baker, M. 1996. Corpus-based translation studies: The challenges that lie ahead. In: Somers, H. (ed.) *Terminology, LSP and Translation. Studies in language engineering in honour of Juan C. Sager*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins. 175–186.
- Robin E., Seidl-Péché O. 2020. Korpuszalapú fordításkutatás Magyarországon. In: Robin E., Seidl-Péché O. (szerk.) *Fókuszban a fordított és a tolmácsolt szöveg: korpuszalapú fordításkutatás Magyarországon*. Segédkönyvek a nyelvi közvetítésről I. Budapest: ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Program, MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 6–21.
- Seidl-Péché O. 2020. Korpuszalapú fordításkutatás: lehetőségek és nehézségek. Fókuszban a korpuszépítés és a korpuszalapú elemzés. In: Robin E., Seidl-Péché O. (szerk.) *Fókuszban a fordított és a tolmácsolt szöveg: korpuszalapú fordításkutatás Magyarországon*. Segédkönyvek a nyelvi közvetítésről I. Budapest: ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Program, MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 79–94.

SZAKÁLY SZILVIA

E-mail: sz.szakaly@gmail.com

Premontrei Rendi Szent Norbert Gimnázium

A FORDÍTÓI VISELKEDÉS VIZSGÁLATA KITTY M. VAN LEUVEN-ZWART MODELLJÉNEK ALKALMAZÁSÁVAL

Kulcsszavak: *fordítói viselkedés, eltolódás, norma, stratégia, hasonlóságok / különbségek*

Előadásomban arra vállalkozom, hogy bemutassam a fordítói viselkedés vizsgálatára irányuló kutatásom során szerzett tapasztalatokat, eredményeket, illetve a vizsgálat eredményeként keletkezett adatok felhasználásának további lehetőségeit. A bemutatott kutatás célja, hogy kísérletet tegyek a fordítói viselkedés leírására Kitty M. van Leuven-Zwart komplex modelljének felhasználásával (van Leuven-Zwart 1989, 1990). A vizsgált korpuszt J.D. Salinger *The Catcher in the Rye* című regényének (Salinger 1951), valamint a forrásnyelvi mű két magyar nyelvű fordításának egy-egy részlete alkotja (Gyepes 1964, Barna 2015).

A holland fordításkutató, Kitty M. van Leuven-Zwart a *Target* című folyóirat két egymást követő számában publikálta a narratív prózai szövegek teljes fordításának elemzésére kidolgozott módszerét, amelyet tudtommal ezidáig még senki nem alkalmazott angol-magyar nyelvpárban. A modell két részből áll: az összehasonlító modelltől, amely a szöveg mikrostruktúrájának szintjén keletkezett eltolódások rendszerezésére szolgál, illetve a leíró modelltől, amelynek segítségével a mikrostrukturális eltolódások makrostrukturális hatásai vizsgálhatók. (Az előadás főként az összehasonlító modell alkalmazása során kapott eredmények bemutatására fókuszál.)

Kutatásomat arra a feltevésre alapoztam, hogy ha két fordítónak ugyanarra a műre vagy műrészletre vonatkozó fordításait összevetem, akkor – egymáshoz viszonyítva az egyes fordítók megoldásait – jobban megmutatkoznak az egyéni különbségek, másrészt a két fordító viselkedésében detektálható hasonlóságokból következtetni lehet a fordított szövegek univerzális jellegzetességeire. Előadásomban kitérek a modell alkalmazása során szerzett tapasztalataimra, vagyis azokra a kérdésekre és nehézségekre, amelyek az adatgyűjtés folyamán felmerültek, majd bemutatom a vizsgálat eredményeit, illetve azokat a következtetéseket, amelyek a van Leuven-Zwart módszerével nyert adatok alapján az egyes fordítók stratégiáira, továbbá a fordítók tevékenységét befolyásoló normákra (Toury 1980) vonatkozóan megfogalmazhatók.

Irodalom:

- Baker, M. 1993. Corpus Linguistics and Translation Studies. Implications and Applications. In: Baker, M., Francis, G. and Tognini-Bonelli, E. (eds) *Text and Technology: In honour of John Sinclair*. Amsterdam: Benjamins. 233–250.
- Leuven-Zwart, Kitty M. van 1989., 1990. Translation and Original. Similarities and Dissimilarities I-II. *Target* Vol.1.N.2., Vol.2. N.1. 151–181, 69–95.
- Toury, G. 1980. *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.

Források:

- Salinger, J.D. 1951/2010. *The Catcher in the Rye*. London: Penguin Books Ltd.
- Salinger, J.D. 1964/1999. *Zabhegyező*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Gyepes Judit.
- Salinger, J.D. 2015/2018. *Rozsban a fogó*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Barna Imre.

SZENTIRMA Y PIROSKA

E-mail: szentirmay.piroska@gmail.com

ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Program

AZ EGYHÁZI TOLMÁCSOLÁS SAJÁTOS SÁGAI MAGYARRÓL OLASZRA ÉS ANGOLRA SZINKRONTOLMÁCSOLT BESZÉDBEN

Kulcsszavak: *tolmácsolás speciális fajtái, egyházi tolmácsolás, vallási kontextus intertextualitás, formulaszerű elemek*

Budapest 2021. szeptember 5–12 között második alkalommal rendezhette meg a Katolikus Egyház világviszonylatban egyik legnagyobb eseményét a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust (NEK). Az eucharisztikus kongresszusok történetében egyedülálló, hogy a hagyományt elindító Franciaországon kívül egy ország két alkalommal kapta volna meg a rendezés jogát. A Magyar Katolikus Egyház első alkalommal 1938-ban volt házigazda. Az összehasonlítás számos tudományág kutatóinak fantáziáját megmozgatta a teológiától kezdődően, a történelemtudományon, építészettörténeten át egészen a zenetudományig. A fordítástudomány szempontjából is érdekes a két esemény összehasonlítása, hiszen az eltelt 83 év alatt megszületett a fordítás- és tolmácsolástudomány, Magyarországon is elindult a fordító- és tolmácsképzés, valamint maga a Katolikus Egyház is a múlt században vezette be a helyi nyelvek használatát, ami szükségessé tette a fordítás és tolmácsolás gyakorlatát is beépíteni az egyházi kommunikációba, annak szakmai kérdéseivel azonban szisztematikusan még nem foglalkozott.

A leíró esettanulmány a NEK szinkrontolmácsolási eseményeit vizsgálja az egyházi környezetben dolgozó tolmácsok munkájának nyelvi és nem nyelvi sajátosságaira fókuszálva és összehasonlítva az 1938-ban megrendezett budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszussal. Mi változott 1938 és 2021 között a fordítás- és tolmácsolástudomány szempontjából? Miként változott a nyelvhasználat, mely nyelvek voltak a dominánsak 1938-ban és 2021-ben? Milyen szövegek fordítását, mely beszédek tolmácsolását tartották a rendezők szükségesnek? Miként zajlottak a fordítások és tolmácsolások? Az esettanulmány egyszerre párhuzamos és többnyelvű korpusza a NEK-en elhangzott magyar forrásnyelvi spontán beszéd, valamint annak olasz és angol célnyelvi változataiból épült. A vizsgálat eredményei arra engednek következtetni, hogy az vallási kontextus sajátos jellemzői, terminológiája, az intertextuális utalások, valamint a formulaszerű nyelvi elemek speciális felkészültséget követelnek meg a tolmácsoktól, amit a prezentáció nyelvi példák segítségével kíván bemutatni, mint a tolmácsolás ezen speciális fajtájának egyik legfontosabb nyelvi jellemzőit.

Irodalom:

- Gile, Daniel 1995. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Pöchhacker, F. (ed.) 2015. *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*. London and New York: Routledge.
- Pöchhacker, F. 2016. *Introducing Interpreting Studies*. London: Routledge.

